

Wojciech Piasek <https://orcid.org/0000-0002-5997-5844>

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: piasek@umk.pl

Crowdfunding historyczny jako przejaw kształtowania się nowych form uspołecznienia jednostki w kulturze współczesnej na przykładzie platformy PolakPotrafi.pl

Abstract

Historical Crowdfunding as a Manifestation of the New Forms of Socialisation of an Individual in Contemporary Culture. The Case Study of PolakPotrafi.pl

In the paper, I pose the question about the type of communities with which we are dealing in the case of historical crowdfunding. The subject of research includes the crowdfunding projects whose goals are related to the past and have been published on the PolakPotrafi.pl platform. I place the answer to the above question in the context of the socialisation of individuals and in the context of the change that takes place in this field in a postmodern society. I arrive at the conclusion that there are new online tribes forming around the registered historical crowdfunding projects. These tribes are always temporary, short-lived communities of supporters. The bond that ties the group together is immediate and intense but precarious.

Keywords: historical crowdfunding, socialisation of individuals, postmodern culture, online tribes, PolakPotrafi.pl.

Słowa kluczowe: crowdfunding historyczny, uspołecznienie jednostek, kultura ponowoczesna, sieciowe plemiona, platforma PolakPotrafi.pl.

W artykule koncentruję się na społeczno-kulturowym aspekcie finansowania społecznościowego. Przedmiotem badań są projekty crowdfundingowe, których cele związane są z przeszłością oraz zamieszczone zostały na platformie internetowej PolakPotrafi.pl. W kontekście uspołecznienia jednostek i zmiany, jaka zachodzi na tym polu w ponowoczesnym społeczeństwie, zadaję pytanie, z jakimi wspólnotami mamy do czynienia w przypadku crowdfundingu historycznego¹.

Dyskusja na temat uspołecznienia jednostki w ponowoczesnym świecie jest rozległa, liczne są także propozycje teoretycznego skonceptualizowania tego problemu. Szczególne miejsce zajmuje w nich określenie charakteru uspołecznienia w sytuacji zachodzącej w kulturze ponowoczesnej indywidualizacji [zob. Beck 2002; Giddens 2001]. Zgadzam się z tymi badaczami, którzy nie widzą sprzeczności między występującym w kulturze współczesnej dążeniem jednostek do indywidualizacji i jednoczesnej potrzebie uspołecznienia. Marta Olcoń-Kubicka trafnie zauważa, że we współczesnych formach uspołecznienia jednostka, przystępując do wspólnoty, nie zrzeka się swojego indywidualizmu na rzecz solidarności grupowej. Obserwując nowe wspólnoty, można zauważyć, że w ich ramach na różne sposoby podkreśla się wolność i autonomię jednostki. Jednostki uczestniczące w takich grupach budują tożsamość i otrzymują możliwość ekspresji siebie w obecności innych. Nowe wspólnoty są miejscami manifestacji indywidualizmu realizowanego wspólnie z innymi [Olcoń-Kubicka 2009].

Krytycznie odnoszę się również do radykalnej tezy o detradycjonalizacji współczesnego społeczeństwa stawianej przez Anthony'ego Giddensa [Beck, Giddens, Lash 2009: 79–144]. Widoczny trend ewokowania przeszłości w postaci pozaakademickich form przeczy tej tezie [Piasek 2017]. Skłonny jestem przyznać rację tym badaczom, którzy jak Wojciech Burszta wskazują na jej jednostronność i jako bardziej refleksyjną oraz pogłębioną antropologicznie przeciwstawiają jej tezę „o współistnieniu” tradycji i detradycjonalizacji [Burszta 2004: 107–114]. W procesie uspołeczniania odniesienie do przeszłości nadal jawi się jako istotny element tożsamości podmiotowych. Nie jest to jednak już narzucany „z góry” element kształtowany przez naukowców, ale ujmowany jako „mój własny stosunek do przeszłości” [Burszta 2012: 145].

¹ Crowdfunding historyczny traktuję jako jedną z licznych w kulturze współczesnej pozaakademickich form historii. W badaniach tych form zakłada się szczególne znaczenie historiografii akademickiej w relacji z przeszłością. Stawianie historiografii naukowej na pierwszym planie wiąże się z umieszczeniem tych zainteresowań w kontekście percepcji praktyki badawczej historyków i jej szczególnie uhonorowania. Pozbawienie kulturowej autonomii pozaakademickich reprezentacji przeszłości skutkuje m.in. rozpatrywaniem ich jako błędów w myśleniu, dowód na ignorancję społeczeństwa odnośnie ich historii. Współczesna refleksja dotycząca nauki i myślenia naukowego powinna raczej skłonić nas do uznania, iż pozaakademickie formy reprezentacji przeszłości są częścią odrębnego sposobu osławiania rzeczywistości – kultury popularnej. W poszukiwaniu fundamentów dla propozycji odmiennego ujęcia i badania pozaakademickich form relacji z przeszłością zwracam się ku antropologii kulturowej. Proponuję etnografię myśli potocznej w dziedzinie pozaakademickich form historii [szerzej na ten temat zob. Piasek 2017].

Zagadnienie finansowania społecznościowego, które polega na zbiórce funduszy od społeczności internetowych za pośrednictwem platform elektronicznych, jest szeroko opisane w literaturze. Nie ma potrzeby, jak sądzę, referować poszczególnych stanowisk w tym zakresie. Małgorzata Kowalska, autorka monografii poświęconej crowdsourcingowi internetowemu, po przeanalizowaniu literatury przedmiotu wskazuje na następujące cechy specyficzne dla finansowania społecznościowego:

skierowanie do szerokiej publiczności otwartego zaproszenia do finansowania, zaangażowanie w pozyskiwanie środków finansowych internautów, nie zaś podmiotów profesjonalnych (...), oparcie procesu alokacji funduszy na rozwiązaniach teleinformatycznych, przekazywanie pieniędzy w formie zdematerializowanej, oferowanie świadczeń zwrotnych w zamian za udzielenie wsparcia finansowego, które nie mogą mieć jedynie emocjonalnego wymiaru [Kowalska 2015: 165].

Jedyną zatem różnicę między finansowaniem społecznościowym a crowdsourcingiem stanowi rodzaj pozyskiwanych wartości od internetowej społeczności. W przypadku tego drugiego nie są to fundusze, ale produkty, usługi, pomysły i propozycje rozwiązywania problemów [Kowalska 2015: 164].

Wśród badaczy powszechnie wskazuje się na cztery podstawowe modele crowdfundingu: 1) model donacyjny; 2) model pożyczkowy; 3) model inwestycyjny; 4) model hybrydowy. Najpopularniejszym i najczęściej stosowanym jest model donacyjny [Kowalska 2015: 166]. Ten model finansowania społecznościowego zakłada dotowanie dowolnej inicjatywy ogłoszonej na platformie internetowej. W jego ramach w wariancie nagradzania uczestników realizowane są interesujące mnie crowdfundingowe projekty historyczne na platformie internetowej PolakPotrafi.pl. W modelu tym za środki przeznaczone na projekt realizowany przez osoby lub grupy osób otrzymuje się nagrody związane z projektem, między innymi produkty wytworzone po zakończeniu zbiórki, ale nie tylko. Wyróżnia się w nim następujące sposoby wypłacania środków finansowych: wypłatę zebranych funduszy pod warunkiem zebrania wcześniej określonej kwoty w określonym czasie; otrzymanie tylu środków, ile zostało zgromadzonych do terminu zakończenia zbiórki; wypłatę zebranych środków, nawet jeśli w określonym czasie nie udało się zebrać 100% założonej kwoty pod warunkiem poniesienia dodatkowych opłat prowizyjnych bądź zadeklarowania wniesienia środków własnych do realizacji projektu; otrzymanie zebranych funduszy niezależnie, czy w określonym czasie zebrana zostanie założona kwota [Kowalska 2015: 166–167]. Na platformie PolakPotrafi.pl obowiązuje pierwszy sposób wypłacania zebranych funduszy – „wszystko albo nic”.

Należy podkreślić, że badacze crowdfundingu wyraźnie akcentują, że złudne jest przekonanie o kluczowym znaczeniu zbieranych funduszy w finansowaniu społecznym. Najważniejsze są nie one, ale pomysły, wokół których skupiają się ludzie [Kowalska 2015: 170]. Jeden ze współzałożycieli platformy internetowej

PolakPotrafi.pl również wskazuje na wagę społecznego wymiaru crowdfundingu. Uważa on, że kwestią decydującą dla zrealizowania projektu jest solidne zaplecze społeczne [Kwiatkowska 2017].

Platforma PolakPotrafi.pl została założona w roku 2011. Jej właściciele na oficjalnej stronie zaznaczają, że jest to pierwsza i największa platforma w Polsce oparta na nagrodach, a portal powstał z myślą

o wszystkich osobach, które chcą realizować ciekawe projekty (...). Muzyka, film, książki, sport, sztuka, design, biznes, technologia, edukacja, teatr – to jedynie kilka z przykładowych dziedzin, które wspieramy. (...) Wykorzystaj potencjał drzemiący w crowdfundingu! Doradzimy i pomożemy Tobie sfinansować projekt przy współpracy ze społecznością. (...) Nie czekaj dłużej! Współpracując ze społecznością, stwórz swój Projekt! [Polakpotrafi.pl: 2018]

Na podstawie zamieszczonych na platformie PolakPotrafi.pl informacji o projektach, na które udało się zebrać założone kwoty, można ustalić, że w roku 2013 zrealizowano 1 projekt historyczny na kwotę 7021 PLN. W kolejnych latach: w 2014 roku – 6 projektów na kwotę 62 449 PLN, w 2015 – 11 projektów na sumę 170 883 PLN, w 2016 – 4 projekty na kwotę 400 787 PLN, w 2017 – 7 projektów na kwotę 166 754 PLN, w 2018 r. (do sierpnia) – 6 projektów na kwotę 61 302 PLN. W sumie przez 6 lat zrealizowano 35 projektów historycznych na sumę 869 196 PLN.

Liczba wspierających projekty historyczne w kolejnych latach kształtowała się następująco: w 2013 roku – 39, w 2014 – 641, w 2015 – 1640, w 2016 – 1782, w 2017 – 1193, w 2018 – 582. Łączna liczba wspierających wszystkie projekty historyczne wyniosła: 5877².

Niewątpliwie stojący za powyższymi liczbami pomysłodawcy projektów, zarówno pojedyncze osoby, jak i grupy osób oraz wspierający je, nie tworzą klasycznych form organizacji życia społeczno-kulturowego. Przywołajmy w tym miejscu koncepcję neoplemion Michela Maffesolego. Ten francuski socjolog w swojej diagnozie

² Analizę funkcjonowania platformy PolakPotrafi.pl w latach 2011–2016, w której wzięto pod uwagę wszystkie projekty, bez ich podziału, przeprowadziły A. Kędzierska-Szczepaniak i K. Szopik-Depczyńska. W pierwszym roku działalności od internautów wpłynęło ponad 60 000 PLN na 12 udanych projektów z 36 zgłoszonych. W 2012 roku kwota wzrosła ponad trzykrotnie i wyniosła ponad 200 000 PLN. Zrealizowano 30 projektów na 90 zgłoszonych. W roku 2013 zebrano ponad 1 100 000 PLN na 173 projekty. Projektów nieudanych było 416. W kolejnym roku zgromadzono już ponad 3 500 000 PLN na 354 projekty. Nie udało się zrealizować 370 zbiórek. W roku 2015 zebrano ponad 4 200 000 PLN na 356 projektów udanych. Nie udało się zrealizować 370 projektów. W 2016 r. pomysłodawcy otrzymali ponad 2 800 000 PLN na 199 projektów. Nie zostało zrealizowanych 227 projektów. Sukcesywnie rosła liczba wspierających. W roku 2011 było ich 647, następnie w kolejnych latach: 2145, 14 459, 40 450, 41 366 [Kędzierska-Szczepaniak, Szopik-Depczyńska 2017: 49–51]. Wysokość wszystkich wpłat do września 2018 według danych PolakPotrafi.pl wyniosła ponad 21 000 000 PLN na 3586 projekty. Do sierpnia 2018 r., jak podaje portal, liczba wspierających wyniosła 221 563 tys.

przeobrażeń współczesnych form uspołecznienia zaproponował kategorie, które po krytycznej redefinicji pozwalają na analizę nowych jej form.

To, co moim zdaniem jest szczególnie istotne w koncepcji Maffesolego, to ufundowanie jej na przekonaniu o funkcjonowaniu obok siebie dwóch kultur w ramach kultury Zachodu. Pisze on o kulturze wiedzy i racjonalności oraz kulturze kolektywnych emocji i sentymentów, wiążąc tę ostatnią z przestrzenią życia codziennego. Konieczność prowadzenia współcześnie badań nad kulturą kolektywnych emocji Maffesoli tłumaczy zjawiskiem przejmowania funkcji integrowania przez to, co nieracjonalne – emocjonalne. Efektem tego są wspólnoty afektualne – neoplemiona [Maffesoli 2008].

Chciałbym zwrócić uwagę na trzy kwestie w koncepcji francuskiego socjologa, które ujmują odmiennie. Pierwsze zagadnienie to przeciwstawienie tego, co racjonalne, temu, co emocjonalne. Budowanie charakterystyki kultury codzienności na tej opozycji niepotrzebnie nasuwa myśl o przeciwstawianiu tego, co racjonalne, rozumne i cywilizowane, temu, co irracjonalne, „bezrozumne”, dzikie, prymitywne, i takie też ostatecznie widzenie neoplemienności. Moim zdaniem, tego przeciwstawiania nie niweluje fakt, że Maffesoli proponuje koncepcję *homo duplex*, w ramach której te aspekty mają się dopełniać.

Postępowanie francuskiego socjologa przypomina mechanizm „wymyślenia społeczeństwa pierwotnego”, tyle że cechy społeczeństwa pierwotnego są pozytywnie waloryzowane [por. Kuper 2009]. To, co u francuskiego socjologa stanowi o istocie neoplemion, powiązałbym, jak on to czyni, z funkcjonowaniem myśli potocznej, ale rozumianej tak, by nie wpisywać się w znany w literaturze zarzut propagowania „logiki sentymentu”. Myśl potoczną traktuję jako gatunek myśli, w którym specyficzny dla niego udział mają emocje i uczucia [Niżnik 1991: 164].

Druga ze wspomnianych powyżej kwestii, które widzę odmiennie, jest związana z wpływem emocji na współczesne życie społeczno-kulturowe. Zgadzam się, że łączy się to z wpływem myślenia potocznego. Inaczej jednak ten wpływ konceptualizuję. Marek Krajewski w swojej książce o kulturach kultury popularnej zwraca uwagę na proces popularyzacji rzeczywistości polegający na tym, że reguły rządzące dotąd kulturą popularną stają się wszechobecne [Krajewski 2003: 90–94]. Z tym zjawiskiem wiązałbym wpływ myślenia potocznego we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej, postrzegając go jako wpływ specyficznych reguł myślenia potocznego. Dodajmy, że przyjmuję antropologiczne rozumienie kultury popularnej jako nowoczesnej kultury codzienności, w której wyrażane są codzienne doświadczenia i praktyki.

Trzecia, ostatnia kwestia, to wiązanie neoplemion ze schyłkiem indywidualizmu. Jak pisałem na początku niniejszego artykułu, nowe formy uspołecznienia nie stoją w opozycji do procesu indywidualizacyjnego. Jednostki, przystępując do wspólnoty, nie tyle rezygnują z własnego indywidualizmu, ile go wzmacniają [Olcoń-Kubicka 2006: 4].

Pomimo że koncepcja neoplemion Maffesolego została wypracowana, kiedy internet jeszcze raczkował, to sam jej autor wskazuje, że może ona dotyczyć także wspólnot internetowych. Możemy śmiało zatem mówić o neoplemionach nie tylko jako „nowych plemionach” współczesnych metropolii, ale także „nowych sieciowych plemionach” [Kamińska 2007: 180–185]. Antropologiczne podejście do internetu skłania do postrzegania go jako autonomicznej rzeczywistości kulturowej, a nie protezy kultury „rzeczywistej”. Technologie komunikacyjno-informatyczne to nie tyle medium, ile środowisko powstawania i funkcjonowania nowych form społeczno-kulturowych. Człowiek zanurzony w rzeczywistości wirtualnej jest człowiekiem zanurzonym w kulturze. Burszta pisze w tym kontekście o doświadczeniu teleobecności [Burszta 1999].

Neoplemiona Maffesolego po powyższych korektach rozumiem jako wspólnoty oparte na fundamencie kultury popularnej – myśli potocznej. Bazują one na intersubiektywnych, odczuwanych i podzielanych uczuciach. Jak podkreśla Maffesoli, można do woli mnożyć czynniki decydujące o zrzeszaniu się i powstawania neoplemion [Maffesoli 2008: 201].

W przypadku projektów crowdfundingu historycznego mamy do czynienia z nowymi plemionami sieciowymi. Kształtują się one wokół zgłoszonych historycznych projektów, które przyciągają wspierających i ich łączą. Każdy ze zgłoszonych na platformie projektów posiada własną stronę. Poza opisem projektu, zawiera ona między innymi odrębną zakładkę, w której umieszczone są awatary osób wspierających. Są one zindywidualizowane lub pozostają takie, jakie zaproponował właściciel portalu PolakPotrafi.pl przy rejestracji na platformie. Opatrzono są nickami albo imionami i nazwiskami. Część z nich zawiera informacje dotyczące miejsca zamieszkania – miejscowości i państwa. Po kliknięciu w awatara uzyskujemy informację, jakie projekty zostały przez tę osobę wsparte.

Na stronie projektu wyodrębniono miejsce do komunikacji między pomysłodawcami i wspierającymi. W zakładce „Aktualności” przekazywane są informacje o postępach w realizacji projektu. Nie jest jednak tak, że przy każdym projekcie w aktualnościach są przekazywane jakieś informacje. W zakładce „Komentarze” znajdują się wypowiedzi wspierających projekt oraz reakcje pomysłodawców na nie. I w tym wypadku również nie przy każdym projekcie takie wypowiedzi się znajdują. Nie ma także reguły, że brak informacji w „Aktualnościach” powoduje brak wypowiedzi w „Komentarzach” i na odwrót. Również liczba wypowiedzi w „Komentarzach” jest bardzo różna i nie zależy od liczby wspierających. Liczba wspierających nie przekłada się na liczbę wypowiedzi.

Spójrzmy na ostatnie cztery lata funkcjonowania platformy PolakPotrafi.pl i wskażmy przykładowo kilka takich nowych sieciowych plemion, które ukształtowały się na gruncie emocjonalnej relacji z przeszłością. W 2016 roku zgłoszono projekt „Rycerska Kadra Polski na mistrzostwach w Portugalii”, który wsparło 248 osób. Zgłaszający projekt podkreśla w jego opisie, że turnieje to nie tylko mocne wrażenia,

ale także dawka „żywej historii” dotyczącej czasów średniowiecza oraz promocja postaw patriotycznych, poszanowanie tradycji i historii [Polakpotrafi.pl 2018]³. Dwa lata później zgłoszono trzy tego typu projekty. Projekt „Finałowy Turniej Polskiej Ligi Walk Rycerskich 2018” został zgłoszony przez Niepołomickie Bractwo Rycerskie. Wsparło go 41 osób. Jak czytamy, bractwo to zrzesza „pasjonatów historii i dawnych technik walki. Z wieloma sukcesami reprezentujemy nasze rodzinne miasto na wielu turniejach w kraju” [Polakpotrafi.pl 2018]. Celem zbiórki było dofinansowanie finałowego turnieju Polskiej Ligi Walk Rycerskich. Kolejny projekt to „Rycerska Kadra Polski – Mistrzostwa Świata 2018”, zgłoszony przez Stowarzyszenie Rycerska Kadra Polski, który wsparły 124 osoby. Ostatni z projektów zgłoszonych w latach 2014–2018 związany z walkami rycerskimi to „Turniej Pełnokontaktowych Walk Rycerskich” zaproponowany przez Rycerski Klub Sportowy „Silesia”, który również jest częścią Polskiej Ligi Walk Rycerskich. Wsparło go 55 osób. Podobnie jak przy poprzednich projektach, uzasadniono jego sens:

Nasze turnieje to nie tylko mocne wrażenia. To także dawka „żywej” historii w atrakcyjnej formie, która bez wątpienia wzbudzi ciekawość i zainteresowanie kulturą średniowiecza. Przez swój charakter, osadzony w rycerskich czasach, sport ten promuje nie tylko aktywność fizyczną, ale także postawy patriotyczne, poszanowanie tradycji i historii oraz wartości takie jak honor, poczucie obowiązku czy odwaga [Polakpotrafi.pl 2018].

W 2017 zgłoszono projekt „Płyta Jaruhy *Natchnienie Przodków*”, który wsparło 183 osób. Płyta ma zawierać:

mantry słowiańskie, spokojne utwory brzmiące tradycyjnie, taneczne piosenki w stylistyce folkowo-elektronicznej z mocnym graniem gitarowym, oraz szamańsko-transowe utwory w klimatach słowiańskich. (...) Moją misją oprócz propagowania zapomnianych dziejów Polski jest wzbogacenie i odbudowanie naszej słowiańskiej kultury. Nie będę jej rekonstruował bo jestem słowianinem nowej ery, nowych czasów bogatszym o nowe doświadczenia. (...) Wydobędę z duszy nuty i melodie naszych przodków, które przychodzą do mnie codziennie z nienacka. Niektóre piosenki będą w formie tradycyjnej, a niektóre przystroję w nowoczesne rytmy i dźwięki [Polakpotrafi.pl 2018].

Jest to kolejny projekt zgłoszony przez Jaruhę, poprzedni – „Teledysk *Jaruha Lechistan*” – zgłosił on w 2015 roku. Projekt ten wsparły 74 osoby. Zbiórka funduszy miała na celu pokryć koszty realizacji teledysku do piosenki pod tytułem *Lechistan*, która „odnosi się do nieznanymi lub jak kto woli ukrytych dziejów prehistorii Polski. Z niewiadomych przyczyn nie uczy się nas tego w szkołach. Ciśnie się od razu pytanie dlaczego? Na to pytanie musicie sobie odpowiedzieć sami, a ta piosenka

³ Tytuły projektów oraz ich opisy podane są w oryginalnej formie stylistycznej i ortograficznej.

ma dać Wam kopa do niesamowicie pasjonującej przygody, jaką jest poznawanie prawdziwej historii Polski” [Polakpotrafi.pl 2018].

Pomysłodawca zbiórek – Jaruha – przedstawia się jako „Producent muzyczny (...). Słowianin-Lechita, obywatel wszechświata, mieszkaniec Polskiej ziemi, miłośnik przyrody i wszystkiego, co naturalne – prawdziwe, vblogger, głosiciel prawdy, wolny człowiek” [Polakpotrafi.pl 2018].

W 2018 roku przez grupę studentów zgłoszony został projekt „Mural_Liberator”, który wsparło 141 osób. Studenci piszą o sobie jako ludziach, którzy chcą widocznych zmian w swoim otoczeniu. Celem projektu było stworzenie muralu na krakowskim Zabłociu:

Wiemy, że Kraków jest zarówno artystycznym, jak i historycznym miejscem. Uwagę wielu przykuwa postindustrialne Zabłocie (...). Razem z wami pragniemy je wydobyć. Połączenie sztuki z historią może zmienić oblicze tej części Krakowa, upamiętniając ważne wydarzenie oraz kierując spojrzenie na niezwykłą wizualną konstrukcję. (...) Liberator KG-933 to samolot bojowy stworzony do zrzutów podczas wojny. To właśnie w nim, (...) sześciuosobowa załoga przemierzyła tysiące kilometrów, by wspomóc walczącą Warszawę. (...) w czasie powrotu samolot został zestrzelony na krakowskich Grzegórkach, a jego kawałki rozpadły się po znacznej części Zabłocia (...). Załoga odniosła sukces związany z wykonaniem zadania, ale sama poniosła katastrofę, a nawet śmierć, by móc uratować życie drugiemu człowiekowi. I tu kryje się sens ludzkiego poświęcenia, ponieważ największym bohaterstwem dla żołnierza jest gotowość ryzykowania własnego życia dla społeczeństwa. Nasz wspólny projekt opiera się na stworzeniu muralu na krakowskim Zabłociu (...). Będzie to **dzieło streetartowe**, które odda również **hołd bohaterom**. (...) „Mural Liberator” ma być odzwierciedleniem wcześniej wspomnianej historii zestrzelonego samolotu i **bohaterskiego poświęcenia** [Polakpotrafi.pl 2018].

Crowdfunding historyczny w jego społecznym aspekcie to niewątpliwie przejaw kształtowania się nowych form uspołecznienia w kulturze współczesnej. Wokół konkretnych zgłoszonych projektów historycznych powstają nowe sieciowe plemiona; tymczasowe, mniej czy bardziej, ale zawsze krótkotrwałe, wspólnoty. Zapewniają one wspierającym poczucie sensu oraz identyfikację z innymi. Jednostki przystępują do nich poprzez decyzję o wsparciu, podejmując indywidualne wybory. Więż, jaka łączy je z grupą, jest natychmiastowa i intensywna, ale niestała. Ponadto, śledząc profile poszczególnych wspierających, możemy zaobserwować, że przynależą oni do wielu takich grup.

Bibliografia

- Beck U. (2002), *Spółeczeństwo ryzyka. W drodze do innej rzeczywistości*, przeł. S. Cieśla, Warszawa: Scholar.
- Beck U., Giddens A., Lash S. (2009), *Modernizacja refleksyjna. Polityka, tradycja i estetyka w porządku społecznym nowoczesności*, przeł. J. Konieczny, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Burszta W.J. (1999), *Wirtualizacja kultury i co z tego wynika*, [w:] M. Kempny, G. Woroniecki (red.), *Religia i kultura w globalizującym się świecie*, Kraków: NOMOS, s. 25–38.
- Burszta W.J. (2004), *Różnorodność i tożsamość. Antropologia jako kulturowa refleksyjność*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Burszta W.J. (2012), *Podwójna tożsamość rekonstruktora. Teraz i wtedy. Tożsamość nasycana imitacją przeszłości*, [w:] T. Szlendak et al., *Dziedzictwo w akcji. Rekonstrukcja historyczna jako sposób uczestnictwa w kulturze*, Warszawa: Narodowe Centrum Kultury, s. 141–158.
- Giddens A. (2001), *Nowoczesność i tożsamość „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, przeł. A. Szulżycka, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Kamińska M. (2007), *Rzeczywistość wirtualna jako „ponowne zaczarowanie świata”. Pytanie o status poznawczy koncepcji*, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Kędzierska-Szczepaniak A., Szopik-Depczyńska K. (2017), *Polskie platformy crowdfundingowe na przykładzie Polakpotrafi.pl*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 5, cz. 1, s. 45–55, <https://wnus.edu.pl/frfu/file/article/view/5662.pdf> [odczyt: 15.09.2018].
- Kowalska M. (2015), *Crowdsourcing internetowy – pozytywny wymiar partycypacji społecznej. Konteksty – istota – uwarunkowania*, Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Krajewski M. (2003), *Kultury kultury popularnej*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Kuper A. (2009), *Wymyślanie społeczeństwa pierwotnego. Transformacja mitu*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kwiatkowska A. (2017), *Polak potrafi, myśląc kreatywnie i się dzielić*, <http://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,21803591,polak-potrafi-myslec-kreatywnie-i-sie-dzielic.html> [odczyt: 15.09.2018].
- Maffesoli M. (2008), *Czas plemion. Schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, przeł. M. Bucholc, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Niżnik J. (1991), „Potoczność” jako kategoria teoretyczna, [w:] A. Jawłowska (red.), *Kategoria potoczności. Źródła filozoficzne i zastosowania teoretyczne*, Warszawa: IFiS, s. 159–165.
- Olcoń-Kubicka M. (2006), *Blogi jako przejaw współczesnego trybalizmu*, [w:] D. Batorski, M. Marody, A. Nowak (red.), *Spoleczna przestrzeń Internetu*, Warszawa: Academica, s. 147–161.
- Olcoń-Kubicka M. (2009), *Indywidualizacja a nowe formy wspólnotowości*, Warszawa: Wydawnictwo Scholar.
- Piasek W. (2017), *Etnografia myśli potocznej w dziedzinie pozaakademickich relacji z przeszłością. Myśl potoczna jako przedmiot badań historii historiografii*, „Historia@Teoria”, t. 2, nr 4, s. 53–65.

Strony internetowe na portalu PolakPotrafii.pl:

<https://polakpotrafi.pl> [odczyt: 25.08.2018].

<https://polakpotrafi.pl/projekt/rycerska-kadra-polski> [odczyt: 25.08.2018].

<https://polakpotrafi.pl/projekt/finalowy-turniej-polskiej-ligi-walk-rycerskich> [odczyt: 25.08.2018].

<https://polakpotrafi.pl/projekt/turniejpeknokontaktowychwalkrycerskich> [odczyt: 25.08.2018].

<https://polakpotrafi.pl/projekt/plyta-jaruhy-natchnienie-przodkow> [odczyt: 25.08.2018].

<https://polakpotrafi.pl/projekt/teledysk-jaruhy-do-piosenki-lechistan> [odczyt: 25.08.2018].

https://polakpotrafi.pl/projekt/mural_liberator [odczyt: 25.09.2018].